
Vergaderjaar 2025-2026

36 800 K Vaststelling van de begrotingsstaat van het
Defensiematerieelbegrotingsfonds voor het jaar 2026

F **NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET TWEDE VERSLAG**
Ontvangen 19 juni 2026

Hierbij bieden wij u de antwoorden aan op de tweede set schriftelijke vragen gesteld over het Defensiematerieel begrotingsfonds (DMF) (K) over het jaar 2026.

Wij zijn ons ervan bewust dat in de vorige ronde niet op alle gestelde vragen volledig is ingegaan. Wij hechten eraan te benadrukken dat wij ditmaal bijzondere zorg hebben besteed aan de volledigheid en helderheid van de beantwoording. Met deze set antwoorden beogen wij dan ook de resterende onduidelijkheden weg te nemen en u zo volledig mogelijk te informeren.

De minister van Defensie,
Defensie,

De staatssecretaris van

Dilan Yeşilgöz-Zegerius

Derk Boswijk

Antwoorden op schriftelijke vragen over de Ontwerpbegroting over het DMF (K) over het jaar 2026 (Kamerstuk 36800-K)

De leden van de SP-fractie hebben onderstaande vragen gesteld:

- 1. Kan de regering reflecteren op de vraag hoe zij een adequate balans denkt te waarborgen tussen noodzakelijke vertrouwelijkheid enerzijds en de controlerende taak van het parlement anderzijds? Naar mening van de leden van de SP-fractie wordt deze vraag des te prangender nu de defensiebegroting ongekend hard groeit.**

Defensie maakt altijd de zorgvuldige afweging tussen transparantie, democratische controle en veiligheidsbelangen. Het uitgangspunt van is daarbij om zoveel mogelijk informatie openbaar te delen - met uw Kamer, maar ook de media en burgers te delen. Diezelfde informatie wordt echter ook benut door partijen die Nederland kwaad willen. Dit betekent niet dat informatie standaard geheim is, maar dat zij uitsluitend vertrouwelijk met uw Kamer wordt gedeeld wanneer openbaarmaking de operationele veiligheid, de veiligheid van militairen of de militaire weerbaarheid kan schaden. De informatiepositie van de Kamer verandert hierdoor dus niet.

- 2. Kan de regering daarbij tevens aangeven welke informatiecategorieën over strategische afhankelijkheden, buitenlandse leveranciers en digitale infrastructuur naar haar oordeel niet openbaar kunnen worden gemaakt, maar wel vertrouwelijk met de Kamer kunnen worden gedeeld? Op welke wijze wordt geborgd dat de Kamer haar controlerende taak ook op deze terreinen daadwerkelijk kan blijven uitoefenen?**

Vanwege de bescherming van de operationele en veiligheidsbelangen is het nodig om kritisch te kijken naar de vertrouwelijkheid van onze informatie. In Kamerstukken wordt daarom op een hoger abstractieniveau gecommuniceerd. Vanuit het perspectief op commerciële vertrouwelijkheid zijn er reeds afspraken met de Kamer gemaakt over de manier van delen van deze informatie. Zo worden er in voorstadia van aanbestedingstrajecten geen bedrijfsnamen genoemd, zijn er afspraken met de Kamer over het delen van financiële kaders en worden leveringstermijnen niet gespecificeerd om te voorkomen dat kwaadwillenden inzicht krijgen in dergelijke capaciteiten.

Wanneer openbaarmaking de operationele veiligheid, de veiligheid van militairen of de militaire weerbaarheid kan schaden, wordt middels vertrouwelijke bijlages de Kamer zo goed als mogelijk geïnformeerd over (de voortgang) op trajecten als deze. In de bijlage vindt u de hoofdlijnen op basis waarvan Defensie afweegt om informatie vertrouwelijk dan wel openbaar aan uw Kamer te versturen. De informatiepositie van de Kamer verandert daarmee dus niet.

- 3. De regering antwoordt op de vraag naar het aandeel van defensie-uitgaven dat terechtkomt bij Nederlandse, Europese en niet-Europese bedrijven dat de Kamer in de Stand van Defensie wordt geïnformeerd over het percentage contracteringen bij Nederlandse bedrijven en dat het overige aandeel plaatsvindt bij niet-Nederlandse bedrijven. De leden van de SP-fractie constateren dat hiermee de vraag niet wordt beantwoord. Kan de regering alsnog aangeven welk percentage van de defensie-uitgaven terechtkomt bij:**
 - a. Nederlandse bedrijven;**
 - b. Europese bedrijven (inclusief Nederlandse bedrijven);**
 - c. niet-Europese bedrijven?**

Defensie werkt momenteel op basis van het coalitieakkoord aan een nieuwe rekenmethode om uw Kamer te informeren over strategische afhankelijkheden op het gebied van defensieaankopen en productie. Defensie informeert uw Kamer in de Stand van Defensie van dit najaar over de nieuwe rekenmethode, waarbij

nadrukkelijk aandacht is voor de gestelde doelen in het coalitieakkoord. Defensie rapporteerde eerder al halfjaarlijks over het percentage contracteringen bij Nederlandse bedrijven in de Stand van Defensie. Het percentage dat tot op heden werd gebruikt, zegt echter niets over strategische afhankelijkheden (bijvoorbeeld de productielocatie). Daarom wordt dit percentage vervangen voor de nieuwe rekenmethode, om zo uw Kamer te informeren over de voortgang op de gestelde doelen in het coalitieakkoord. De percentages waar uw fractie om vraagt, ziet op deze oude berekening. De percentages zijn daarbij als volgt:

- Percentage contracteringen bij Nederlandse bedrijven: 37%
- Percentage contracteringen bij Europese bedrijven: 77%
- Percentage contracteringen bij niet-Europese bedrijven: 23%

Defensie hecht er aan te benadrukken dat deze percentages zijn berekend over de contractwaarde in euro's. De bedragen kunnen over tijd wijzigen, omdat contracten kunnen veranderen over tijd.

4. **De regering stelt voorts dat de Kamer reeds is geïnformeerd over de uitgaven aan materieel van producenten en leveranciers uit Israël en de Verenigde Staten. De leden van de SP-fractie constateren dat in de beantwoording geen cijfers worden genoemd. Kan de regering alsnog aangeven welk bedrag in de afgelopen jaren en welk bedrag in 2026 naar verwachting wordt besteed aan materieel van:**
- a. Amerikaanse producenten en leveranciers;
 - b. Israëlische producenten en leveranciers?

Antwoord 4a.

In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X le suppletoire wet op de defensiebegroting op 17 juni 2025 (Kamerstuk 36725 X nr. 6) is gemeld dat in de daaraan voorafgaande vijf jaar voor ongeveer € 6,5 miljard aan materieel van producenten en leveranciers uit de VS is uitgegeven. In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X le suppletoire wet op de defensiebegroting op 16 april 2026 (Kamerstuk 36915 X nr. 4) is gemeld dat in aanvulling op dit eerder genoemde bedrag voor € 730 miljoen is besteld aan materiaal van leveranciers uit de VS.

Antwoord 4b.

In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X le suppletoire wet op de defensiebegroting op 17 juni 2025 (Kamerstuk 36725 X nr. 6) is gemeld dat in de daaraan voorafgaande vijf jaar voor €430 miljoen is aangeschaft aan materieel van Israëlische leveranciers. In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X le suppletoire wet op de defensiebegroting op 16 april 2026 (Kamerstuk 36915 X nr. 4) is gemeld dat in aanvulling op dit eerder genoemde bedrag voor ongeveer € 1 miljard is besteld aan materieel van leveranciers uit Israël.

5. **Indien de regering van oordeel is dat deze informatie reeds eerder aan de Kamer is verstrekt, kan zij deze informatie dan alsnog integraal of samengevat opnemen in de beantwoording, zodat de Kamer niet zelf in verschillende documenten naar de gevraagde gegevens hoeft te zoeken?**

Zie antwoord vraag 4.

6. **De leden van de SP-fractie vroegen met welke Amerikaanse en Israëlische bedrijven voor 2026 en latere jaren contracten zijn afgesloten. De regering antwoordt dat de Kamer hierover reeds is geïnformeerd via het Defensie Projectenoverzicht 2026 en via de brieven van 17 juni 2025 (36 725 X, nr. 6) en 16 april 2026 (MINDEF20260028717). De leden van de SP-fractie constateren dat de inhoud van deze brieven niet wordt weergegeven in de beantwoording en dat ook geen verwijzingen of hyperlinks zijn opgenomen waarmee deze informatie eenvoudig toegankelijk is. Bij het invoeren van 'MINDEF20260028717' in de zoekfunctie van de website van de Eerste Kamer komt men slechts op de beantwoording van onze vragen uit. Daardoor blijft onduidelijk welke informatie precies wordt bedoeld en wordt de gestelde vraag niet beantwoordt.**

Kan de regering alsnog:

- a. **een overzicht verstrekken van de Amerikaanse en Israëliëse bedrijven waarmee voor 2026 en latere jaren contractuele verplichtingen bestaan? Indien de regering van oordeel is dat deze informatie niet openbaar kan worden verstrekt, op welke grondslag berust dat oordeel en is zij bereid deze informatie vertrouwelijk met de Kamer te delen?**
- b. **aangeven welke informatie hierover volgens haar reeds met de Kamer is gedeeld;**
- c. **de relevante passages uit de genoemde brieven samenvatten dan wel integraal opnemen in de beantwoording;**

Antwoord 6a.

In het Defensie Projecten Overzicht (DPO) wordt in het geval van verwerving van materieel uit landen van buiten de EU per project de naam van de hoofdleverancier vermeld. In het meest recente DPO (Kamerstuk 27830 nr. 489) betreft dit bijvoorbeeld de verwerving van Patriot PAC-3 raketten, de Deep Strike Capaciteit Air, de middellange tot lange afstand raket voor de F-35, de modulaire bewapening voor de Multifunctionele Ondersteuningsvaartuigen, de Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS), de modulaire ballistische bescherming voor het Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) en de Short Range en Medium Range Anti-Tank capaciteit (SRAT/MRAT). Conform de afspraken uit het Defensie Materieel Proces (DMP) wordt het Parlement met DMP-brieven geïnformeerd over de voorgenomen keuze voor een specifiek product en leverancier bij materieelprojecten boven de € 50 miljoen. Dit geldt ook voor de verwerving van defensiematerieel buiten de EU. Met de informatievoorziening in het DMP en in het DPO wordt uitvoering gegeven aan de motie Piri c.s. (Kamerstuk 36800 X nr. 34). Defensie communiceert enkel openbaar over een beoogde leverancier – en daarmee het land van herkomst – als het betreffende bedrijf daarmee instemt. De inhoud van contracten waaronder de contractwaarde, is commercieel vertrouwelijk en wordt niet gedeeld.

Antwoord 6b.

Defensie heeft totaalbedragen met de Kamer gedeeld (zie antwoord vraag 4) en in dezelfde Kamerstukken (Kamerstuk 36725 X nr. 6, Kamerstuk 36915 X nr. 4) ook voorbeelden genoemd van lopende contracten bij leveranciers uit Israël en de Verenigde Staten (zie beantwoording vragen 36, 37, 41, 47, respectievelijk vragen 1 en 2). In het DPO is bij de projecten waar dat kon aangegeven om welke leverancier het gaat van buiten Europa, conform de motie Piri c.s. (Kamerstuk 36800 X nr. 34).

Antwoord 6c.

In de brief van 17 juni 2025 (Kamerstuk 36725 X nr. 6) is aangegeven welk bedrag Defensie heeft uitgegeven aan materieel van leveranciers uit de Verenigde Staten en uit Israël in de daaraan voorafgaande vijf jaar (specifiek vragen 42 en 43). In de brief van 16 april 2025 (Kamerstuk 36915 X nr. 4) is het bedrag aangegeven van de bestellingen bij leveranciers uit de Verenigde Staten en uit Israël tussen 17 juni 2025 en 16 april 2026 (specifiek vragen 13 en 15). De bedragen zijn vermeld in het antwoord op vraag 4.

7. **De leden van de SP-fractie vroegen of de regering bereid is ervoor te zorgen dat het aandeel van uitgaven aan materieel geleverd door bedrijven buiten de Europese Unie substantieel en op zo kort mogelijke termijn afneemt. De regering licht in haar antwoord toe waarom in sommige gevallen buiten Europa wordt ingekocht, maar gaat niet in op de gestelde bereidheidsvraag. Kan de regering deze vraag alsnog expliciet beantwoorden?**

In het Coalitieakkoord is opgenomen dat het kabinet inzet op een sterker Europa in de NAVO en op het afbouwen van afhankelijkheden van landen buiten het NAVO-bondgenootschap. Defensie geeft uitvoering aan de opdracht uit het Coalitieakkoord om werk te maken van de streefpercentages voor gezamenlijke aanschaf van materieel met Europese partners en inkoop bij Nederlandse en Europese ondernemers (inclusief licentieproductie en onderhoud).

8. **Is de regering bereid om een kwantitatieve doelstelling te formuleren voor het terugdringen van de afhankelijkheid van leveranciers van buiten de Europese Unie? Zo nee, waarom niet?**

Het kabinet stelt deze kwantitatieve ambitie in het Coalitieakkoord. Specifiek

streeft het kabinet ernaar om 40 procent van de defensieaankopen en productie gezamenlijk met Europese partners te doen en 50 procent in te kopen bij Nederlandse en Europese ondernemers (inclusief licentieproductie en onderhoud). Defensie zet deze streefpercentages momenteel, vanuit de beschikbare data, om in meetbare en navolgbare key performance indicators (KPI's). In de Stand van Defensie van dit najaar wordt uw Kamer hierover nader geïnformeerd.

- 9. De regering stelt dat zij werkt aan versterking van de Nederlandse en Europese defensie-industrie. Kan zij aangeven welke concrete afname wordt nagestreefd van het aandeel materieel dat afkomstig is van leveranciers buiten de Europese Unie in:**
- a. 2030;**
 - b. 2035?**

Het kabinet streeft ernaar om een percentage van 50 procent van de defensieaankopen en productie in Nederland en Europa te realiseren. Defensie werkt momenteel aan de uitwerking en rekenmethode van dit streefpercentage in het coalitieakkoord. Uw Kamer wordt hierover in de Stand van Defensie van dit najaar geïnformeerd.

- 10. De leden van de SP-fractie vroegen naar strategische afhankelijkheden die voortvloeien uit de aanschaf van materieel en digitale systemen buiten Europa. De regering verstrekt hierover geen informatie. Kan de regering aangeven welke strategische afhankelijkheden zij momenteel als het meest relevant beschouwt voor de Nederlandse krijgsmacht?**

Onderwerpen die inzicht geven in operationele belangen worden om veiligheidsredenen alleen in beslotenheid besproken. Dit betreft bijvoorbeeld gedetailleerde informatie over onze operationele gereedheid, specifieke operationele effecten, aantallen of de levertijd van het defensiematerieel. Het uitgangspunt blijft een goede informatievoorziening, zodat het parlement haar controlerende taak kan uitoefenen en een goede afweging kan maken. Over strategische afhankelijkheden kan informatie worden verstrekt in een vertrouwelijke (technische) briefing.

- 11. Indien deze informatie niet openbaar kan worden verstrekt, is de regering dan bereid deze informatie vertrouwelijk ter inzage te leggen aan de Kamer? Zo ja, op welke wijze en op welke termijn?**

Op 23 juni 2026 is een vertrouwelijke technische briefing aan de Eerste Kamer gepland over strategische afhankelijkheden.

- 12. De regering geeft aan dat zij samen met bondgenoten de mogelijkheden onderzoekt om Europese alternatieven te ontwikkelen voor het Maven Smart System van Palantir. Kan de regering nader toelichten:**
- a. welke risico's zij ziet ten aanzien van strategische afhankelijkheid van Palantir;**
 - b. welke functionele afhankelijkheden momenteel bestaan;**
 - c. welke stappen worden gezet om eventuele afhankelijkheden te verminderen?**

Kwalitatief gezien levert Palantir hoogwaardige oplossingen die naadloos aansluiten op de behoeftens van militaire operators. Op Europees niveau zijn er individuele initiatieven om vergelijkbare oplossingen te ontwikkelen, maar deze bieden echter nog niet dezelfde mogelijkheden. Hierdoor is het voor Defensie niet mogelijk om over te stappen zonder de operationele voorsprong te verliezen. Om deze reden wil Defensie de afhankelijkheid van één enkele aanbieder afbouwen. De software van Palantir wordt op dit moment op specifieke en afgebakende plekken binnen de organisatie gebruikt. Om afhankelijkheden te minimaliseren en verder af te kunnen bouwen, worden er maatregelen getroffen, zowel technisch, organisatorisch en contractueel. Dat betekent dat de software niet breed is gedeeld en de rest van de organisatie onafhankelijk van deze software opereert. Er is dus geen sprake van een functionele afhankelijkheid.

Om de afhankelijkheid van de software van Palantir te verminderen hanteert Defensie een tweesporenbeleid. Het primaire spoor ziet toe op de ontwikkeling van een alternatief, waarbij wordt opgetrokken met Europese en NAVO partners en

marktpartijen. Het secundaire spoor ziet toe op het veilig en gecontroleerd gebruiken van de software van Palantir. Dit gebruik richt zich op het vergroten van operationele effectiviteit. De lessen uit dit afgebakende gebruik worden meegenomen in het primaire spoor.

13. Kan de regering aangeven welke categorieën gegevens binnen Defensie in het kader van de pilot met het Maven Smart System worden verwerkt?

Maven Smart System is software die gebruikt wordt ter ondersteuning van operationele besluitvormings- en bevelvoeringsprocessen. De gegevens die verwerkt worden door het systeem zijn van operationele aard.

14. Kan de regering aangeven waar deze gegevens worden opgeslagen, welke partijen toegang hebben tot deze gegevens en welke waarborgen zijn getroffen ten aanzien van gegevenssoevereiniteit?

De data die gebruikt wordt voor de pilot is eigendom van Defensie en draait op eigen datacenters van Defensie. Daarnaast wordt uitsluitend gewerkt met Defensie apparatuur, die alleen op een Defensielocatie kan worden gebruikt. Alleen volledig gescreende medewerkers hebben toegang tot deze data. Indien dit een ingehuurde expert betreft gebeurt dit onder supervisie. Ook de ingehuurde experts zijn ten alle tijden volledig gescreend en hebben een geheimhoudingsverklaring ondertekent.

15. Speelt het Maven Smart System uitsluitend een rol bij informatieverwerking en besluitvormingsondersteuning, of kan het systeem ook worden ingezet bij doelidentificatie, doelprioritering of doelselectie?

Het huidige Nederlandse gebruik van Maven Smart System richt zich uitsluitend op het ontsluiten en verwerken van informatie en het ondersteunen van de operationele besluitvorming.

16. Kan de regering bevestigen dat bij iedere beslissing over de inzet van geweld sprake blijft van betekenisvolle menselijke controle ("meaningful human control") en dat dergelijke beslissingen niet worden gedelegeerd aan AI-systemen?

Ja. Het uitgangspunt van Defensie is dat altijd sprake moet zijn van menselijk oordeelsvermogen en controle over geweldsinzet, ook als hierbij gebruikgemaakt wordt van AI-systemen. Dat oordeelsvermogen is in het bijzonder van belang omdat het humanitair oorlogsrecht (onder andere) de plicht tot het maken van onderscheid, het nemen van voorzorgsmaatregelen en het toepassen van de proportionaliteitsregel oplegt aan de persoon die een aanval plant, het besluit daartoe neemt of dat besluit uitvoert. Menselijke controle is noodzakelijk om het oordeelsvermogen van de mens te behouden.

17. Welke ethische, juridische en operationele kaders hanteert Defensie bij de inzet van AI-systemen zoals het Maven Smart System?

Het internationaal recht, waaronder het humanitair oorlogsrecht, is onverkort van toepassing op alle middelen en methoden van oorlogvoering, ook wanneer deze een AI-component bevatten. Welke specifieke juridische kaders van toepassing zijn, is afhankelijk van het middel of de methode, het doel van de AI, waarvoor deze wordt gebruikt en in welke omstandigheden. Daarnaast onderschrijft Defensie de door de NAVO geformuleerde principes voor het verantwoord gebruik van AI. Deze principes heeft Defensie geïntegreerd in haar eigen beleid ten aanzien van AI. Ook beschikt Defensie over een standaard werkwijze voor de ontwikkeling van AI-systemen waarin juridische en ethische aspecten worden geadresseerd.

18. Op welke wijze wordt getoetst of AI-ondersteunde analyses en aanbevelingen voldoen aan het internationaal humanitair recht, waaronder de beginselen van onderscheid, proportionaliteit en voorzorg?

Welke wijze van toetsing van toepassing is, is ook nu afhankelijk van het middel of de methode, het doel van de AI, waarvoor deze wordt gebruikt en in welke omstandigheden. Voor nieuwe middelen en methoden van oorlogvoering vindt deze toetsing bijvoorbeeld plaats conform artikel 36 van het Eerste Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève. Naast deze toetsing vooraf beschikt Defensie over juridische ondersteuning op alle niveaus, waaronder juridisch adviseurs die commandanten ondersteunen bij de inzet van wapens en munitie, ook als hierbij door AI-ondersteunde analyses en aanbevelingen zijn gebruikt.

- 19. Indien Defensie momenteel afhankelijk is van systemen waarvan de werking, ondersteuning of doorontwikkeling in belangrijke mate wordt bepaald door niet-Europese leveranciers, op welke wijze kan de Kamer dan beoordelen of deze afhankelijkheden aanvaardbaar zijn wanneer de onderliggende informatie niet openbaar beschikbaar is? Welke informatie acht de regering noodzakelijk om het parlement in staat te stellen hierover een geïnformeerd oordeel te vormen?**

In zijn algemeenheid geldt dat de keuze voor een bepaald wapensysteem altijd een afhankelijkheid van de (buitenlandse) leverancier oplevert. Voor elk project worden daarin afgewogen keuzes gemaakt over de risico's voor de continuïteit, die per project kunnen verschillen.

Het uitgangspunt voor de informatievoorziening aan uw Kamer is het verschaffen van een zo volledig mogelijk inzicht in alle relevante aspecten. In de huidige geopolitieke context maakt Defensie op basis van andere, weloverwogen veiligheidsafwegingen de keuze om meer informatie vertrouwelijk te delen met uw Kamer. Alleen wanneer de operationele belangen of commerciële belangen van de industrie en Defensie in het geding zijn, zal Defensie informatie verstrekken op vertrouwelijke basis. Op deze wijze blijft toereikende informatievoorziening van Defensie aan uw Kamer mogelijk, zodat haar controlerende rol kan worden vervuld.

Met ingang van 2026 wordt uw Kamer in het openbare Defensie Projectenoverzicht (DPO), waar mogelijk, per project geïnformeerd over de herkomst en de hoofdleverancier van het materieel. Dit is mogelijk als de veiligheidsbelangen van Defensie of commerciële belangen van de Staat of de leverancier niet worden geschaad. Hiermee geeft Defensie binnen de mogelijkheden invulling aan de motie-Piri c.s. om over elke voorgenomen verwerving van defensiematerieel bij leveranciers van buiten de EU te melden aan uw Kamer (Kamerstuk 36 800-X, nr. 34).

De leden van de VOLT-fractie hebben onderstaande vragen gesteld:

- 1. In het antwoord op de Europese onafhankelijkheid geeft het kabinet aan geen inhoudelijke uitspraken te willen doen over de afhankelijkheden van bondgenoten. Gezien de huidige geopolitieke ontwikkelingen betekent dit dat het parlement geen inzicht wordt verschaft over de effectiviteit van de investeringen die in de begroting worden voorgelegd. Kostbare defensiesystemen kunnen worden platgelegd doordat één van de bondgenoten mogelijkwijs besluit dat een onderdeel of benodigde kennis of informatie niet voor de Nederlandse militairen beschikbaar worden gesteld. De leden voelen zich derhalve gerechtvaardigd in de vraag of het kabinet, binnen haar mogelijkheden, enig inzicht kan geven in de EU/Europese onafhankelijkheid ten aanzien van zaken als bijvoorbeeld gevechtsintelligentie, in-de-lucht bijtanken van gevechtsvliegtuigen en cyberveiligheid? In hoeverre kan het kabinet de leden van de Voltfractie geruststellen van de zekerheid dat bondgenoten de afgesproken bijstand ook leveren?**

We werken nauw samen met de NAVO- en EU-partners op diverse terreinen, zoals inlichtingen, de mogelijkheid om vliegtuigen in de lucht bij te tanken, en cyberveiligheid. Juist die verwevenheid vormt de basis van de collectieve defensie- en veiligheidssamenwerking. Zoals bij uw Kamer bekend, zijn de afspraken over wederzijdse steun in verdragen vastgelegd. Daarbij is bepaald dat gestandaardiseerde interoperabiliteits- en vertrouwensmechanismen (inclusief periodieke toets- en oefenprogramma's) de kans op leveringsproblemen aanzienlijk verkleinen, terwijl er een beperkt rest-risico blijft bestaan omdat de uiteindelijke uitvoering mede afhankelijk is van de nationale beleidsbeslissingen van de partnerstaten. Om ook dit risico verder te mitigeren zet het kabinet in op een versterkte Europese defensie-industrie en meer Europese samenwerking voor de

ontwikkeling van militaire capaciteiten.

- 2. In 2025 zijn de NAVO 'capability targets' bijgesteld om tegemoet te komen aan een wens van Europese landen om meer te mogen bijdragen aan hun eigen defensie. Het is de leden van de Voltfractie echter niet duidelijk of deze nieuwe doelstellingen een verlenging zijn van de doctrine van 'ondeelbare veiligheid' of dat de doctrine van Europese autonomie hier een prominentere plaats in heeft gekregen? Kan het kabinet dit verduidelijken? Wat zijn hiervan de gevolgen op de onderverdeling van middelen op de begroting?**

De NAVO 'capability targets' van 2025 zijn het resultaat van de planningscyclus van NAVO die elke vier jaar doorlopen wordt. Het betreft dus geen nieuwe doctrine, maar is een resultaat van de aanpassingen die nodig zijn om te reageren op (i) de verscherpte geopolitieke omgeving (onder meer de oorlog in Oekraïne), (ii) een grotere eigen bijdrage van Europese bondgenoten binnen de gezamenlijke NAVO-structuur, en (iii) de voortzetting van het NAVO-principe van 'indivisible security', waardoor de alliantie de belangrijkste garantie blijft voor collectieve defensie. De nieuwe targets vergroten dan ook de rol van Europese landen in de realisatie van die collectieve defensie, zonder het principe van 'indivisible security' te ondermijnen. De gedachte van meer Europese autonomie krijgt wel een prominenter gewicht in de nationale investeringskeuzes (o.a. meer focus op Europese defensie-industrie en samenwerking binnen EU-projecten), maar de onderliggende NAVO-verplichting blijft onverminderd.

De defensiebegroting is altijd een evenwichtsoefening tussen operationele taken, materiële vernieuwing en internationale verplichtingen. Met de acceptatie van de 'capability targets' 2025 (CT25) heeft Nederland zich gecommitteerd aan een omvangrijkere bijdrage aan de collectieve veiligheid van de NAVO. Om die toezegging na te komen, zal in de komende jaren een groter deel van de defensiebegroting worden gereserveerd voor de ontwikkeling en het onderhoud van de capaciteiten die door NAVO van Nederland worden vereist. In de begroting 2026 is veel van die benodigde groei nog niet direct zichtbaar, maar wordt voornamelijk geïnvesteerd in de gereedheid van de krijgsmacht om vanuit die basis in latere jaren te groeien. Binnenkort ontvangt uw Kamer de Defensienota 2026. In deze Defensienota wordt ingegaan welke keuzes gemaakt worden met de middelen uit het coalitieakkoord en hoe dit bijdraagt aan de geloofwaardige afschrikking en de verdediging en bescherming van het Koninkrijk.

- 3. In antwoord op de vragen over de in het coalitieakkoord genoemde gezamenlijke inkoop van materiaal (40%) en het percentage daarvan met Europese partners (50%) geeft het kabinet aan dat huidige cijfers beperkt inzicht bieden en dat er nieuwe cijfers komen in het najaar van 2026. De leden van de Voltfractie leiden hieruit af dat de grondslag van de afgesproken percentages op dit moment ontbreekt. Hebben de leden dit juist begrepen? Zo niet, wat staat er dan in de teller en de noemer van de percentages die zijn afgesproken?**

De streefpercentages die zijn opgenomen in het Coalitieakkoord zijn politieke ambities en houden. Defensie zet deze streefpercentages momenteel, vanuit de beschikbare data, om in meetbare en navolgbare key performance indicators (KPI's). In de Stand van Defensie van dit najaar wordt uw Kamer hier nader over geïnformeerd.

- 4. In antwoord op de vragen over de inzetbaarheid van aangeschafte wapensystemen geeft het kabinet aan dat "Defensie is niet bekend met algemene beperkingen die door andere landen worden opgelegd voor de inzet van door Defensie aangeschafte wapensystemen." Dit antwoord geeft de leden van de Voltfractie een zekere geruststelling. Om zeker te zijn dat deze leden het antwoord goed kunnen inschatten zijn er echter nog wel een aantal vervolgvragen. In het antwoord spreekt het kabinet over 'algemene beperkingen'. Hebben wij het goed begrepen dat er ook geen 'specifieke beperkingen' zijn? Is het juist dat alle op het grondgebied van Nederland aanwezige wapensystemen die ook in Nederlands bezit zijn volledig kunnen worden ingezet? Zijn de geruchten van een zogenaamde 'kill**

switch' in hoogwaardig defensiematerieel onjuist?

Zoals is aangegeven in de beantwoording van de eerste ronde schriftelijke vragen van uw Kamer over de Ontwerpbegroting Defensie (X) en DMF (K), worden in sommige gevallen specifieke afspraken gemaakt omtrent restricties op de doorverkoop van wapensystemen en op de inzet van wapensystemen in bepaalde landen. Van een zogenaamde 'kill switch' in bijvoorbeeld de F-35 is geen sprake. Defensie beschikt over de operationele soevereiniteit van wapensystemen die in haar bezit zijn.

5. **De leden van de Voltfractie hebben een aantal vragen gesteld over de relatie met private ondernemingen. Het kabinet geeft aan dat dit via een service-level-agreement is geregeld. Het kabinet geeft ook aan dat 'Indien een leverancier zich niet houdt aan deze overeenkomst, dan compenseert de leverancier dit in een toekomstige orders of vindt er geen betaling plaats'. Dat klinkt budgettair prettig. Echter operationeel is dit onvoldoende. Indien een leverancier van satellietdata tijdens gevechtshandelingen bijvoorbeeld de datalevering stopzet kan dit leiden tot hoge kosten in personeel en materieel. Dan is een financiële compensatie bij toekomstige orders of een niet betaling van beperkt nut. Wat kan het kabinet concreet doen via een SLA om dergelijke situaties te voorkomen? Welke contractuele voorwaarden zijn opgenomen om in dergelijke gevallen door de dienstaanbieder volledig schadeloos te worden gesteld?**

Defensie onderstreept de noodzaak van het blijven borgen van militaire operaties. Daarom zetten we in op een combinatie van soevereine capaciteiten, bi-/multilaterale capaciteiten en commerciële diensten om risico te spreiden en operaties te kunnen blijven ondersteunen.

We kopen satellietcapaciteit in bij een groot palet aan leveranciers en landen zodat we niet afhankelijk zijn van een enkele leverancier, contract of land en we altijd een gat kunnen opvullen met alternatieve capaciteit. Met deze leveranciers is een Service Level Agreement afgesloten aangaande tijdige levering en kwaliteit van satellietdata. Indien een leverancier zich niet houdt aan de in deze overeenkomst overeengekomen tijdige levering en kwaliteit, dan compenseert de leverancier dit in toekomstige orders of vindt er geen betaling plaats. We evalueren en versterken dit in een continu proces.

Daarnaast ontwikkelt Defensie eigen soevereine capaciteit met zoveel mogelijk Nederlandse en Europese industrie om die onafhankelijkheid van bilaterale commerciële diensten te vergroten. Een voorbeeld hiervan is de Nederlandse observatiesatelliet PAMI-1, die in 2028 gelanceerd moet worden. Deze satellietcapaciteit wordt geleverd door een consortium van Nederlandse technologiebedrijven. Risico's worden dus gemitigeerd via o.a. diversificatie en eigen ontwikkeling.

De leden van de fractie Visseren-Hamakers hebben onderstaande vragen gesteld:

1. **Hoeveel vrijheid heeft een NAVO-lidstaat om deze definitie van deze bredere uitgaven zelf vorm te geven?**

Tijdens de NAVO-top in Den Haag stemden de NAVO-bondgenoten in met het The Hague Defence Investment Plan. Bondgenoten spraken af dat in 2035 1,5% van het bbp dient te worden uitgegeven aan bredere veiligheid- en defensiegerelateerde uitgaven om de uitvoering van zowel NAVO- als nationale defensieplannen mogelijk te maken. Dit kan gaan om bijvoorbeeld infrastructuur, industriële capaciteiten, weerbaarheid, innovatie en het aanleggen van strategische voorraden. De bondgenoten genieten een zekere mate van vrijheid om binnen de grenzen van deze op zichzelf vrij brede definitie af te wegen welke kosten zij hieronder willen scharen. Het is mogelijk dat deze kaders in de toekomst nog veranderen. Het moet in alle gevallen wel gaan om veiligheids- en defensie gerelateerde uitgaven.

2. **Refereert het kabinet met deze 'bredere veiligheidsuitgaven' aan de definitie van veiligheid zoals bv. in 'De Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden'?**

Ja, want Defensie is een van de strategische middelen van invloed voor het rijk.

De minister van Defensie,
Defensie,

Dilan Yeşilgöz-Zegerius

De staatssecretaris van

Derk Boswijk